

SZÁSZ MÁRIA-MAGDOLNA

„FELHÍVOM, HA BAJOM VAN...”

Informális kapcsolatok a szülők iskolához való viszonyulásában rurális környezetben

Bevezető

■ A még mindig velünk lévő vírushelyzet az iskolai oktatás egész sor tartalmi, szervezési, formai elemét helyezte új megvilágításba, ezek közé sorolható az iskola és a család, ezen belül a pedagógus és a szülő közti együttműködés gyakorlata is. A szakmai anyagokban a szülők iskolai bevonódásaként megjelölt témakörrel az iskolakutatás és a szakpolitikai tervezés természetesen jóval a vírushelyzet előtt is foglalkozott. Az oktatási rendszer és ezen belül minden oktatási intézmény fontos célkitűzése a szülőkkel való együttműködési formák hatékonyabbá tétele. A vírushelyzet egyfelől előtérbe hozta a szülőkkel való együttműködés gondjait, másfelől felgyorsította az együttműködési formák változását. Tanulmányunk azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy miként viszonyul ehhez a kihíváshoz a rurális társadalom. Mit fogad el, mit támogat, vagy mit negligál a korábban kialakult és intézményesült együttműködési formák közül? Hogyan viszonyul az együttműködés új, egyelőre nem intézményesült lehetőségeihez és módoszataihoz, milyen újabb együttműködési formákat kezdeményez vagy támogat? Az elemző munka terepe a Hargita megyei (Románia) Kászon térsége volt. Személyes részvételen alapuló terepmunka, társadalomtörténeti elemzés, kérdőíves adatfelvétel és interjúsorozat révén került sor a szülői bevonódás gyakorlatának, ezen belül a szülők és a pedagógusok közti kap-

„...a szülő–pedagógus kapcsolatban a formális megoldások fokozatosan teret veszítenek...”

csolat változásának vizsgálatára. Ebben a tanulmányban annak bemutatására törekszünk, hogy – a szülők interpretációi szerint – rurális környezetben a formális és az informális kapcsolatoknak milyen mintázatai alakulnak ki és működnek. A tanulmány első fejezetében a szülő-pedagógus kapcsolatnak keretet adó szülői bevonódás vizsgálatának néhány fontos szakmai kiindulópontját ismertetem, ezt követően mutatom be a formális és informális kapcsolatok mai gyakorlatát.

A szülői bevonódásról röviden

■ A szülő-pedagógus, szülő-iskola relációban a formális és az informális kapcsolatok elemzésének egyik fontos terepét a szülői bevonódás kutatása kínálja. A szülő és az iskola kapcsolatának mai alakulása a kutatásokban és a szakpolitikai megközelítésekben is napirenden van. A téma kutatásában J. L. Epstein modellje jelenti a legismertebb és gyakran hivatkozott szakmai kiindulópontot.¹ A szerző a szülői bevonódás értelmezésében a családot, az iskolát és a helyi közösséget kezeli kontextuális tényezőként. Modelljének alapja Brofenbrenner ökológiai rendszerelmélete, amely a szülő és iskola partnerkapcsolatát rendszerként értelmezi.² Epstein a szülői bevonódás hat típusát különbözteti meg: a szülői nevelés (a gyerekek számára az egészséges és biztonságos környezet megteremtése), a kommunikáció (amely az iskola és a szülő kapcsolatában kétirányú kell legyen), az önkéntesség (az iskola működésének támogatása személyes szerepvállalás révén), a gyerekek otthoni tanulásának támogatása (ezáltal a tanárok munkájának támogatása is), az iskolai döntéshozásban való szerepvállalás (részvétel az iskola politikájában és irányításában, a szülői képviselő kialakításában, az iskolai döntéshozatali folyamatokban) és a helyi közösséggel való együttműködés (a családok közösségi erőforrásainak és szolgáltatásainak a gyermekek oktatása támogatása céljából történő használata). Ez a modell a családot, az iskolát és a közösséget egymást átfedő befolyáskörökként mutatja be, amelynek összehangoltsága a gyermekek optimális fejlődése szempontjából kiemelkedő jelentőségű.³ A szülők bevonása az iskola életébe, a gyermekeik tanulási folyamatába számos lehetőséget kínál a sikerre – a gyermek moráljának, attitűdjének és tanulmányi eredményeinek javítására minden tantárgyi területen, viselkedésben és társadalmi alkalmazkodásban. A szülő és a pedagógus közti kapcsolat az Epstein által megjelölt bevonódás típusok mindegyikében jelen van, többnyire meghatározó jelleggel. Amennyiben a szülői bevonódás vizsgálatát a mindennapi gyakorlat felől közelítjük meg, akkor a szülő-pedagógus viszony elemzése mutatkozik az első fontos lépésnek.

A mai romániai szakpolitikai változások is abba az irányba mutatnak, hogy a szülő-iskola kapcsolatot újra kell gondolni, a szülőket jobban be kell vonni az oktatási-nevelési folyamatba, új kapcsolati formákat kell kidolgozni. Ennek a törekvésnek három formáját lehetett eddig megfigyelni. Már az 1990-es évek közepétől elindultak az oktatás decentralizálását célzó kezdeményezések. Ez az elképzelés azt célozta, hogy a helyi intézményi és társadalmi szereplőket nagyobb mértékben be kell vonni az iskolák működtetésébe, elsősorban az önkormányzatokat, ugyanakkor létre kell hozni a szülők részvételével azokat a helyi struktúrákat (pl. iskolaszék), amelyek helyi szinten közvetlen módon implikálódnak (felügyelet, döntési jogkörök, tanácsadás, konzultációs szerep) a helyi iskola működésébe. Ez a decentralizációs folyamat külföldi szakértők bevonásával indult, de nem vált tartós és tényleges gyakorlattá. A helyi struktúrák formálisan megalkultak, de tényleges befolyást nem gyakoroltak az iskolák működésére,⁴ a

kezdeményezéseket követően visszaállt a centralizált működési gyakorlat. A szülői bevonódás megváltoztatásával kapcsolatos országos kezdeményezések második módozata újabb keletű, ennek lényege az, hogy az iskolák az iskolai osztályok szintjén kezdeményezzenek új típusú együttműködési formákat a szülőkkel. Ezek a célok és elvárások a gyakorlatban ajánlásként működnek, térségenként, településenként és iskolánként nagyon eltérő mértékben. Ezek az új gyakorlatok széleskörben még nem intézményesültek, többnyire az egyes iskoláktól, pedagógusoktól függ, hogy a szülői bevonódás új formáit milyen módon működtetik. Városi iskolákban találunk erre pozitív példákat. Harmadik módozatként azoknak a változásoknak a halmazát említhetjük, amelyek a szülő-pedagógus kapcsolatban a vírushelyzet hatására alakultak ki. Összességében azt mondhatjuk, hogy a szülői bevonódás kontextusában a szülő-pedagógus kapcsolat változó, színes, sok esetben ellentmondásos gyakorlat, amelynek elemzése aktuális kihívást jelent.

Formális kapcsolatok

■ A formális kapcsolatok körébe azokat az együttműködési formákat sorolom, amelyeket az iskola intézménye hivatalosan kezdeményez, illetve amelyeket maga az oktatási rendszer ír elő.

Az alábbiakban – a kistérségi iskolák tevékenységnek személyes megfigyelése alapján – azt mutatom be, hogy a formális kapcsolatoknak (a.) milyen változatai működnek, ezeknek (b.) mi a szerepük és (c.) a szülők viszonyulása milyen ezekhez a kapcsolati formákhoz.

A **szülőértekezlet** a legismertebb és legerőteljesebb formális kapcsolattartási forma a pedagógus és szülők viszonyában. Ez napjainkban inkább általános információmegosztó szereppel rendelkezik, a legtöbb esetben a pedagógus olyan alkalommal hív össze szülőértekezletet, amikor általános jellegű közlendői vannak. Ilyen például az év eleji szülőértekezlet, amelynek keretében megbeszélésre kerül a tanulóhoz szükséges eszközök beszerzése, a tanévre vonatkozó tervek ismertetése és minden olyan általános információ, amely minden szülőre vonatkozik. A tanév végén is tartanak rendszerint szülőértekezletet, ennek keretében a pedagógus összefoglalja az elmúlt tanév történéseit, értékeli a tanévet. A szülők pozitív viszonyulását az jelzi, hogy többségük részt vesz ezeken a tájékoztatókon. Esetenként kifogásolják, hogy ezek az alkalmak túlságosan általános jellegűek, és kevés információt tudnak meg saját gyermekükről. Bár az ilyen események célja a kölcsönös kommunikáció, a tapasztalatok alapján azt mondhatjuk, hogy nem minden esetben alakulnak ki beszélgetések, a pedagógus közli az információkat (pl. miket kell beszerezni, mire van szükség a negyedikes ballagáshoz, az osztály átlagosan milyen, hogy viselkednek, stb.), a szülők meg mindent tudomásul vesznek, minimális azok száma, akik kérést, véleményt fogalmaznak meg, az ilyes eseményeknek nem alakul ki párbeszéd jellege.

Az iskola keretében létrehozott **szülői testület** (szülőbizottság) egy másik típusa a formális kapcsolattartási gyakorlatnak. Ennek a szerepe az, hogy egy hivatalosan megválasztott szülői testület rendszeresen tartsa a kapcsolatot a szülők és az iskola között, tolmácsolja a szülők igényeit, meglátásait az iskola irányába (és akár fordítva is), és szerepet vállaljon a döntési folyamatokban. A tagokat a szülők választják ki maguk közül, de a megválasztott testület legtöbb esetben formálisan működik, és éppen az a szülő lesz a testület tagja, aki amúgy is pedagógusként dolgozik az adott iskolában, vagy akit az intézmény vezetői er-

re felkérik. A szülők szerint a szülőbizottság lényegében csak formális keret, nem érzékelték, hogy ez a lehetőség a gyakorlatban működne. A szülők véleménye szerint a testület kialakítása inkább kötelező jellegű, és csak az előírások betartása érdekében jön létre. A szülők közösen a testület többi tagjával (néhány pedagógus és a polgármesteri hivatal részéről képviselt személy) hozhatnak, elfogadhatnak egyes határozatokat, de mindez nem tekinthető szülői érdekképviseletnek vagy érdekvérvényesítésnek.

A **pedagógus formális (intézményes jellegű) tájékoztatási gyakorlata** (például levél küldése, üzenet küldése a szülőnek a tanuló üzenőfüzetében) az utóbbi időszakban háttérbe szorult, helyét átvette a tartalmában és formájában jóval diverzifikáltabb online kapcsolattartás. A korábbi években ennek a kapcsolattartási formának a szerepe az volt, hogy minden szülőhöz egyformán jusson el az információ, mindenki egyformán tájékoztatva legyen egy-egy tennivalóról, intézményi döntésről (például tanszercsomag igénylésének módja). A szülők is inkább az online értesítési formát részesítik előnybe, ugyanis így biztosabb, hogy megkapják az üzenetet, mert a gyerektől papíron hazaküldött üzenet nem minden esetben jutott el a szülőhöz. Az online forma előtérbe kerülése azonban nem csupán a közlés csatornájának megváltozását jelenti, hanem az üzenetküldés intézményes jellegének megváltozását is. Az üzenetküldés formális, hivatalos jellege lecsökken vagy megszűnik, az üzenet hivatalosból személyesebbé válik.

Az **iskolai hivatalos ünnepek** fontos intézményes keretet kínálnak a szülő-pedagógus kapcsolattartásra. Ezek lehetnek évnyitó és évzáró ünnepek, iskolanapok, ballagási ünnepség. Ezek az események elvben lehetőséget kínálnak arra, hogy a szülők találkozhatnak egymással és a pedagógussal is, de ha a formális kapcsolattartási gyakorlat szempontjából vizsgáljuk ezeket a ceremóniákat, akkor azt mondhatjuk, hogy jellegüknél fogva ezek az események kevés lehetőséget kínálnak a tényleges szülő-pedagógus kommunikációra, az ilyen ünnepeknek rögzített forgatókönyve van, a kapcsolattartás rövid és protokolláris jellegű magatartásformákra (üdvözlés, köszönetkifejezése) korlátozódik. A szülők többnyire nagyon pozitívan viszonyulnak ehhez a lehetőséghez, de nem a szülő-pedagógus kapcsolattartás szempontjából, hanem inkább azért, mert szívesen látják gyerekeiket ezeken az ünnepeken.

Míg az iskolai hivatalos ünnepeken a szülők leginkább passzív, szemlélő szerepben vannak jelen, addig a **szülőket hivatalosan bevonó iskolai programok** más jellegű kapcsolatformáknak is teret kínálnak. Ezek a kötetlenebb rendezvények a helyi intézmény saját hivatalos kezdeményezései, ahol a szülőknek is van valamilyen aktív szerepük. Ezek leginkább olyan események, ahol a szülők segítők, támogatók szerepben vannak, segítik az egyes programok megrendezését, lefolyását, eszközbeszerzését stb. Ilyen események például a gyerekek műsorai, farsangi bál, termésbál, nőnap stb. A vizsgált célcsoport szerint ezek a lehetőségek ritkábban fordultak elő az utóbbi időben (ami a Covid-19 vírushelyzetnek is betudható). Vannak akik pozitívan viszonyulnak hozzá, de sok olyan szülő is van, aki kényelmetlennek érzi ezt, nem szívesen vesz részt ezeken a hivatalos szülői bevonódást támogató eseményeken. Minden osztályközösségben van két-három olyan szülő, aki az ilyesfajta eseményeket támogatja, szívesen közreműködik, míg mások inkább a háttérbe vonulnak, és nem aktíválnak, csupán néző szerepben vannak jelen.

A pedagógus által szervezett **nyílt óra** olyan formális kapcsolati forma, amelynek keretében a szülők részt vehetnek a tanítási órákon, beleláthatnak az

iskola életébe, beszélhetnek a pedagógussal, szülőtársakkal, tanulási helyzetben figyelhetik meg gyerekeiket. A pedagógus speciálisan erre az alkalomra előkészít egy tanítási órát, amelyre meghívja a szülőket is, hogy néző szerepben legyenek jelen. Ez félévente, évente egy-kétszer szokott előfordulni, de vannak olyan pedagógusok, akik egyáltalán nem szerveznek ilyent. Ez a kapcsolati forma egyre ritkább, a szülők álláspontja szerint nincs is rá nagy igény.

A **családlátogatások** rendszere mára teljesen kimaradt a formális kapcsolatokból. Ma már az iskolarendszer nem kötelezi a pedagógusokat, hogy felkeressék a gyerekeket, szülőket a saját otthonukba és ott beszélgessenek az iskolai teljesítményről, a gyereket érintő problémákról vagy sikerekről (miben kiemelkedő a gyerek, miben kell erősíteni, milyen módszerek, eszközök szükségesek ehhez stb.) A vizsgált térségben vannak szülők, akik hiányolják ezt a kapcsolati formát, a szülők nagyobb része azonban már nem igényli.

Összességében azt látjuk, hogy a korábbi időszakokban kialakított és bejáratott kapcsolati formák mindegyike kisebb-vagy nagyobb mértékben változásban van. Így például a szülői értekezlet szervezése, vagy a szülői testület működtetése továbbra is részei az intézményi gyakorlatnak, de tartalmi tekintetben vesztítenek korábbi szerepeikből. Más kapcsolati formák (a pedagógus szülőknél szóló üzenetei, iskolai ünnepek) átalakulnak vagy éppen megszűnnek (ez utóbbira példa a családlátogatások gyakorlatának megszűnése). Ezek a változások egyfelől az iskola intézményi működésének változására utalnak, másfelől pedig arra, hogy a szülő – pedagógusok kapcsolat átrendeződik, de nem az iskola által megtervezett, megszervezett új hivatalos kapcsolati formák keretében, hanem az eseti, egyedi, kísérletező jellegű informális megoldások révén. A következőkben ezeket vesszük számba röviden.

Informális kapcsolatok a szülő–pedagógus viszonyban

■ A vizsgált mikrotérségben 37 szülővel készítettem félstrukturált interjút a szülői bevonódás különböző tématerületei kapcsán,⁵ ennek az interjúanyagának az alapján foglalom össze az informális kapcsolatokra vonatkozó megfigyeléseket. A teljes interjúanyagot egyetlen szövegtörzsként kezeltem, az elemzés tárgyát 71 olyan szövegrészlet, állítás képezi, amelyek az informális kapcsolati formákra utalnak. A típusok szerinti besorolásban (3.1) a kapcsolattartás módjait vettem alapul, ezt követi a tartalmi elemek szerinti besorolás (3.2.), illetve jelzem azokat az informális kapcsolatokra irányuló szülői reflexiókat is (3.3.), amelyek támpontokat kínálnak az informális kapcsolatok társadalmi szerepének értelmezéséhez.

Informális kapcsolattartási módok

■ A vizsgált csoportban a *telefonhívás* a leggyakrabban alkalmazott és a leginkább kedvelt informális kapcsolattartási forma. Ez leggyakrabban a pedagógus munkaidején kívül történik. A szülők elmondása alapján az ilyen kapcsolattartási forma gyors és kényelmes, nem kell bemenni az iskolába, vagy személyesen megkeresni a pedagógust, nem kell egyeztetni, és formális keretekhez igazodni. A szülők azt hangsúlyozzák a telefonos kapcsolattartás tekintetében, hogy ez a legegyszerűbb, ez a leggyorsabb, tulajdonképpen akkor hívják fel a pedagógust, amikor eszükbe jut valami, akár azonnali, gyors problémakezelési helyzetben is. Nem minden esetben tartják tiszteletbe a pedagógus munkaidejét vagy szabadságát. A szülők többsége elvárja, hogy gyerekeik pedagógusai folyamatosan le-

gyenek elérhetőek telefonon. A szülők szerint ez egy teljesen bevett gyakorlat, széles körben alkalmazzák és teljesen elégedettek vele. A szülőknek ezt a gyakorlatát jól példázzák a szülőkkel készített interjúk alábbi részletei:

„*Hát telefonon leginkább. Az a legegyszerűbb és leggyorsabb megoldás (a kapcsolattartásra).*”; „*Felhívom telefonon, ha valamit nem értek, vagy nem tudjuk megcsinálni.*”; „*Hát leginkább most telefonon. Nem mehetünk az iskolába, így szülőértekezlet sincs nagyon. De ha van valami, a tanító néni hív telefonon, vagy én is hívom őt. Szerencsére ez jól megy, ezzel nincs semmi baj.*”

A kapcsolattartás másik formája a *személyes találkozás*. Ennek két altípusát is megkülönböztethetjük. Vannak a véletlen találkozások, amikor a szülő és a pedagógus az *iskolától független helyszínen* vagy eseményen alkalomszerűen találkozik. Rurális településen gyakori az utcán való találkozás, üzletben vagy templomi szertartás után való „összefutás”, ahogyan a szülők is nevezik. Ilyen találkozási alkalmak keretében a nyilvános térben, néhány szóban gyorsan megbeszélik az aktuális dolgokat, például azt, hogy a gyerek hogyan viselkedik az iskolában, vagy a szülő elmeséli, hogy gyerekének mennyire tetszett az osztálykirándulás. Ezek az alkalmak lehetőséget biztosítanak a gyors és felszínes információcserére, de hatékony, mélyebb kommunikációra kevésbé alkalmasak. Legtöbbször a pedagógus iránti tisztelet kifejezése is az ilyen találkozás, ugyanis a szülő úgy érzi, hogy ha már találkozhatnak, akkor illik szóba állni a gyermek tanítójával. Ugyanakkor vannak olyan esetek is, hogy a szülők a pedagógussal egy baráti társaságba tartoznak, vagy közös ismerőseik révén gyakran járnak ugyanazon eseményekre (pl. születésnapi partik, esküvők stb.), így ezek az alkalmak is lehetőséget biztosítanak a pedagógussal való beszélgetésre. A tapasztalat azt mutatja, hogy ezt a kapcsolati formát is leggyakrabban a pedagógus iránti tisztelet élteti.

„*Faluban élünk, gyakrabban találkozunk, így van lehetőség beszélgetni.*”; „*Hát ha az úton találkozunk, akkor beszélgetünk.*”; „*Mivel a sulin kívül is egy baráti körben vagyunk, így olyankor is szoktunk beszélgetni a gyerekekről, vagy általánosan a problémákról stb.*”

A véletlen találkozás mellett a személyes találkozások másik formája az, amikor a szülő és pedagógus az *iskola területén találkoznak* (ez nem jelent előre egyeztetett találkozót, de nem tekinthető véletlenszerűnek sem) olyan esetekben amikor az iskolai oktatás befejezésekor a szülő megy a gyerek után. Ha a pedagógus éppen kijön az épületből, és a szülő meglátja az udvaron akkor alkalmuk nyílik spontán, rövid információcserére. Egyébként a találkozás mint szándék nem volt eltervezve, de ha lehetőség van a megszólításra, akkor a szülők élnek ezzel a lehetőséggel. A szülő ilyen esetekben is sokszor csak illemből érdeklődik gyereke felől, vagy panaszkodik a pedagógusnak a gyermek, tanulását illetően, esetleg tanácsot kér. Vannak esetek, amikor több szülő is csatlakozik hozzájuk és kötetlen beszélgetés alakul ki.

„*Mikor megyek a kicsiért az oviba, van hogy összefutok a nagy tanítójával is, s akkor kettőt szólunk.*”; „*Hát elsősorban találkozunk az iskolánál, óvodánál, amikor visszük-hozzuk, akkor általában elmondják, hogyha valami olyan probléma van, amit időben tudnak közölni.*”

Az *online* forma tekinthető további fontos és gyakori kapcsolattartási módnak, ezt a Covid-19 járványhelyzet értelemszerűen fölerősítette. Ez a kapcsolattartási forma a vírushelyzet szigorú előírásai után is megmaradt, és előszeretettel alkalmazzák. A szülők szívesen kihasználják a Facebook-csoportok és Messenger adta lehetőségeket. Ezek azok a platformok, amelyeket a mindennapokban amúgy is

használnak, így a pedagógussal való kapcsolattartásban is szívesen előnyben részesítik. Gyorsnak és praktikusnak tartják. Az elmondások alapján, ha a teljes osztályra tartozó információról van szó, egyszerű megoldásnak számít a Facebook-csoport, amelynek minden szülő tagja, így egyszerre mindenkihez eljut a kívánt pedagógusi, vagy szülői információ. A pedagógus a privát szülőcsoportba bejegyzést tesz közzé valamiféle aktuális információval kapcsolatosan. Ilyen lehet például egy lista, hogy mit kell vinni a kirándulásra, vagy szülőértekezletet szeretne tartani, és a csoportban értesíti a szülőket, de akár a gyerekekről, egyes eseményekről készített fotókat is megosztja a szülőkkel. A szülők kedvelik ezt a lehetőséget, hasznosnak, gyorsnak és egyszerűnek tartják. Az egyes bejegyzések alatt a szülők is hozzászólhatnak az aktuális témához. A tapasztalatok alapján ebbe nem minden szülő egyformán partner, minden osztályban van egy-két olyan szülő, akik dominálják az ilyen kommunikációs helyzeteket.

„Hát, jó ez az elektronika, online, s Facebook-csoport ugye, mert van egy ilyen Facebook-csoportunk, s akkor nagyon jól működik. Tehát hogyha programot akarunk szervezni, bármire szükség van megvásárolni, akkor ott a csoportban írja ki a tanító néni, vagy ha bármilyen probléma, ott is meg lehet beszélni, most ebben a pandémiában főleg ott beszélgettünk, de ez így jól meg volt szervezve. Ezzel nem volt probléma, sem az óvodában, sem most az iskolában.”; „Facebookon beszéljük meg a tudnivalókat.”

Amennyiben a szülő csak a pedagógussal szeretne kommunikálni, úgy a Messenger adta lehetőségekkel él és privátban kommunikál egymással a két fél írás formájában. Ez a fajta megoldás is közkedvelt a szülők körében, a nap bármelyik szakaszában írhatnak a pedagógusnak, mert a telefonhívással ellentétben ez nem zavarja meg a pedagógust, akkor olvashatja el a szülő írását, amikor alkalma van rá. Vannak esetek, amikor a szülők Messengeren kéreztetik el gyereküket egy tanítási napról vagy a házi feladatról érdeklődnek a pedagógustól. Közkedvelt a szülők körében ez a lehetőség, ugyanis gyors, nem kell személyesen bemenni az iskolába, nem kíván előre egyeztetést és amikor éppen eszükbe jut, akkor veszik igénybe. Ez a kapcsolati forma elvben lehetőséget ad hosszabb, személyesebb kommunikációra, de a gyakorlatot a személytelen, részben távolságtartó üzenetküldés jellemzi.

„Folyton írogatunk Messengeren.”; „A kapcsolattartás átalakult. Ma már kevesebb szülőértekezlet van, mert Facebook-csoportokban, Messengeren beszélgetünk, kevesebb szülőértekezlet kell.”

Az informális kapcsolatok tárgya

■ A kapcsolatok témaköre, célja tekintetében a kijelentések két nagyobb csoportba sorolhatók. Az első csoportot azok a kijelentések alkotják, amelyek alapvetően a szülő és a pedagógus közti kommunikáció kereteinek fenntartására irányulnak. Említettük a fentiekben, hogy a rurális társadalmi tér működéséből adódóan gyakoriak a véletlen vagy alkalmoszerű találkozások. Ezekben a találkozási helyzetekben többféle téma is előtérbe kerülhet (ami éppen foglalkoztatja a szülőt), de ennél fontosabbnak tűnik a szülő részéről az a hozzáállás, hogy ha már találkoztak, akkor érdeklődjön, kezdeményezzen beszélgetést, ne menjenek el szó nélkül egymás mellett. Ilyen esetekben nincsen lehetőség hosszú, részletekbe menő beszélgetésekre, így ezek az időtartam tekintetében rövidek, és gyakran nem is csak a gyerek körüli dolgokról szólnak, hanem udvarias kommunikáció és általános érdeklődés zajlik. Akár aktuális iskolai témák gyors megbe-

szülésre is sor kerülhet, de a beszédhelyzet meghatározó jegye nem a tartalom, hanem a kapcsolattartás.

A kapcsolatok másik, nagyobb csoportja valamilyen konkrét ügy **intézésére irányul**. A *telefonos kapcsolatok, az online kapcsolatformák rendszerint mind ilyenek*. Jellemző példa a gyerek elkérettetése egy tanítási napról. Ez legtöbb esetben telefonon vagy Messengeren valósul meg, röviden, tömören, pár percen közli a szülő, hogy mi okból fog hiányozni a gyereke az iskolából. Ezekben az esetekben a kommunikáció még kiegészülhet egyéb aktuális téma megbeszélésével, ami előre nem volt tervezett, de ha már beszélnek egymással, így alkalom nyílik arra, hogy a pedagógust vagy szülőt foglalkoztató egyéb témákat is megbeszéljenek.

„A legtöbbször a telefon az, ahol meg lehet beszélni a dolgokat. Felhívom, ha bajom van, vagy ő is felhív, ha valami mondandója van.” „Ha valamerre kell mennünk, s kell vigyem a gyermeket is, akkor felhívom, s elkérettetem. Ez hamar megy.”

Ilyen kommunikáció alakul ki akkor is ha a gyerek vagy szülő valamit nem ért a tananyag kapcsán, vagy nem tudják mi a házi feladat, mert a gyerek nem jegyezte meg. Ilyenkor vagy telefonhívás által vagy Messengeren kapcsolatba lépik a szülő a pedagógussal és érdeklődik, hogy mit hogyan végezzenek el, mit hogyan oldjanak meg. A tapasztalatok szerint vannak olyan szülők, akiknél ez rendszeres, és nagyon gyakran felhívják a pedagógust ilyen esetekben.

„Felhívom telefonon, ha valamit nem értek, vagy nem tudjuk megcsinálni.”

Ritkább eset az, amikor a szülő olyan céllal érdeklődik, hogy információkat tudjon meg a gyerek tanulásáról, fejlődéséről. Vannak esetek, amikor a szülő úgy érzi, hogy keveset tud a gyereke tényleges iskolai viselkedéséről, tanulásáról, hiányosságairól stb. Ilyenkor vagy felkeresi a pedagógust, vagy telefonon érdeklődik.

Szülői értékelés

■ A szülői narratívákban gyakran értékelések, minősítések is megfogalmazódnak az egyes informális kapcsolattartási formákra vonatkozóan. A szülők nagy többsége kedveli és előszeretettel alkalmazza ezeket a megoldásokat a formális megoldások mellett vagy helyett. A tereptapasztalatok is azt mutatják, hogy az informális megoldások gyakoriak, és ezekkel a kommunikációs megoldásokkal a szülők elégedettek. Gyakran hangsúlyozzák, hogy az alkalmi, személyes kapcsolati formák kényelmesekek, és az időgazdálkodás szempontjából előnyösek. *„Hát telefonon leginkább. Az a legegyszerűbb és leggyorsabb megoldás (a kapcsolat-tartásra).”; „Tartjuk a kapcsolatot a tanító néivel leginkább telefonon vagy neten. Ez jó.”; „Leginkább felhívom telefonon, az a legegyszerűbb.”*

Negatív megítélés explicit módon nem fogalmazódik meg, az azonban megfigyelhető, hogy az informális kapcsolatok kezdeményezésében nem minden szülő egyformán aktív, találkozhatunk tartózkodást, visszafogottságot hordozó magatartásokkal is. Ez azonban nem korlátozza az informális kapcsolati formák térnyerését és általános jellegű pozitív megítélést.

Hogyan tovább?

■ A formális és az informális kapcsolatok működésének számbavétele azt jelzi, hogy a vizsgált rurális térségben a szülő – pedagógus kapcsolatban a formális megoldások fokozatosan teret veszítenek vagy átalakulnak, formális keretekhez kötött találkozásokra egyre ritkábban kerül sor, az ilyen alkalmak szerepe csök-

ken. Emellett az informális kapcsolati formák típusainak és mennyiségének a növekedése, formai és tartalmi diverzifikálódása figyelhető meg. Az informális módozatok fokozatosan átveszik a formális kapcsolattartási formák helyét, így a formális megoldások száma minimalizálódott. Megfigyelhető nem utolsósorban az is, hogy az informális találkozási alkalmak és kommunikációs helyzetek a hely, az idő, a tartalom tekintetében egyediesülnek, ezekre a kommunikációs helyzetekre formai szempontból egyre inkább az esetlegesség, az alkalmoszerűség jellemző. Mindez azzal is jár, hogy az informális kapcsolati formák nem standardizálódnak, ez az iskola, a pedagógusnak számára kihívást, terhet is jelent. Az esetek többségében ezeket az informális kapcsolattartásokat a szülők kezdeményezik, azt lehet mondani, hogy a szülők és a pedagógusok közti kapcsolatok menetét döntően a szülők alakítják. Minimális azon interjúrészetek aránya, amelyek arról tesznek említést, hogy a pedagógus kezdeményezi az informális kapcsolati formákat.

A szülő és a pedagógusok közti kapcsolati formák átalakulása több olyan következménnyel is jár, amelyeknek elemzése szélesebb körű, részletesebb elemzést igényel. A térségi oktatás működésére irányuló vizsgálatok korábbi⁶ és újabb publikációk⁷ is felhívták a figyelmet arra, hogy az iskola és a térségi/lokális társadalom viszonyára részben az oppozíció, részben a párhuzamosság jellemző. Az informalitás újabb és hangsúlyos előtérbe kerülése ezt a folyamatot is erősítheti. Elemzésünk célja az volt, hogy felhívjuk a figyelmet a formális és az informális kapcsolatok közti átrendeződésre, illetve arra, hogy a vizsgált rurális környezetre vonatkozóan fontos szakmai feladat annak vizsgálata, hogy az iskola és a pedagógusi szerep alakulását a társadalmi környezet miként befolyásolja. A szülői bevonódás módozatainak és változásának elemzése, illetve ezen belül a szülő-pedagógus kapcsolat vizsgálata ennek a munkának az egyik fontos fejezete.

■ JEGYZETEK

1. Epstein, Joyce L.: *Toward a theory of family-school connections: Teacher practices and parent involvement*. In Hurrelmann, Klaus – Kaufmann, Franz-Xaver – Lösel, Friedrich (szerk.): *Social intervention: Potential and constraints. Prevention and intervention in childhood and adolescence*. Oxford, UK: Walter De Gruyter, 1987, 121–136.
2. Epstein 1987 idézi Imre, N.: *A szülői részvétel szerepe a tanulók iskolai pályafutásának alakulásában*. Doktori (PhD) Disszertáció, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola, Budapest, 2017.
3. Hornby, G. – Lafaele, R.: *Barriers to parental involvement in education: an explanatory model*. *Educational Review*, 63/1, 2011, 37–52.
4. Ezzel a témával a csíkszeredai Sapientia EMTE részvételével zajló KNOW and Pol EU projekt foglalkozott, a Romániára vonatkozó kutatási jelentések kéziratban érhetők el.
5. A kutatásról lásd bővebben: Szász Mária-Magdolna: *Szülői segítségnyújtás az iskolai tanulmányi feladatok teljesítésében – Szülőtípusok a házi feladatok teljesítésébe való bevonódás alapján – I. rész*. *Acta Medicinæ Et Sociologica*, 12(33), 2021, 144–159. <https://doi.org/10.19055/ams.2021.11/30/9>
- Szász Mária-Magdolna: *Szülői segítségnyújtás az iskolai tanulmányi feladatok teljesítésében – Szülői kommunikáció – II Rész*. *Acta Medicinæ Et Sociologica*, 13(34), 2022, 212–232. <https://doi.org/10.19055/ams.2022.05/31/10>
6. Bodó Julianna (szerk.): *ALMA – Access to the labour market*. Alutus Kiadó, Csíkszereda, 2004. (angol, román és magyar nyelvű kiadvány)
7. Biró A. Zoltán – Bodó Julianna: *Iskolai oktatás egy vidéki társadalom szemszögéből*, *Tér és Társadalom*, 34(4), 2020, 143–157. doi: 10.17649/TET.34.4.3307. <https://tet.rkk.hu/index.php/TeT/article/view/3307>